

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrto leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrto leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 14. avgusta 1872.

O b s e g: Razpis cesarskih gozdarskih štipendij. — O zasajenji sadnega drevja ob krajih cesarskih in srenjskih cest. — Izvrstnost ruskega lanú. — Letošnja šolska poročila. — Poročilo o XXV. skupščini Matičinega odbora 9. julija 1872. — Iz Trsta v vzhodno Azijo. — Mnogovrstne novice. — Dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Razpis cesarskih gozdarskih štipendij.

Razpis štipendij na c. k. gozdarski akademiji v Maria-Brun-u.

Tri štipendije po 400 gold. na leto so razpisane za čas učenja v tej akademiji.

Prošniki se morajo izpričati s spričalom matúre kake c. kr. više gimnazije ali pa realke, eventuelno s spričalom kakim drugim, pa priložiti tudi spričalo ubožnosti in moralitete; če pa so že dijaki na tej gozdarski šoli, tudi dotična šolska spričala. Prošnje se naredé na c. k. ministerstvo poljedelstva (Ackerbauministerium) pa vložé pri vodstvu c. k. Maria-Brunske gozdarske akademije, zadnji čas do 1. septembra t. l.

Razpis gozdarskih popotnih štipendij.

Dve take štipendiji (forstliche Reisestipendien) ste razpisane po 800 gold. za take, ki so dovršili Maria-Brunsko gozdarsko akademijo, da se jim polajša teoretično in praktično izučenje na tujih šolah.

Prošniki se imajo izpričati s spričali v vseh razdelkih popolnoma dovršene te šole; če so zdaj v kaki gozdarski praksi, je to tem bolje; priložiti morajo spričala moralitete in pa načrt in cilj naučnega potovanja, prošnjo pa narediti na c. kr. ministerstvo poljedelstva in jo vložiti pri vodstvu c. k. Maria-Brunske gozdarske akademije. Kdor tako štipendijo dobí, moral se bo zavézati, da se bode ravnal po ministrovih napotkih.

Razpis štipendij za učenje kmetijstva na Dunajski visoki šoli.

Razpisane so 3 šolske štipendije po 400 gold. za redne učence na tej šoli za čas učenja.

Prošniki se morajo izpričati s spričalom matúre c. k. više gimnazije ali više realke, eventuelno s spričalom kakim drugim, pa priložiti tudi spričalo ubožstva in moralitete, in prošnje naravnost vložiti pri ministerstvu poljedelstva, zadnji čas do 1. septembra t. l.

O zasajenji sadnega drevja ob krajih cesarskih in srenjskih cest.

Spisal Rihard Dolenc.

Kratka opazka gosp. dr. Orla v 30. listu „Novic“, pod naslovom: „Klic vpijočega v puščavi“, me je spodbodla o sproženi reči kaj več spregovoriti.

Ko me je pred dvema letoma slavno naše c. kr. kmetijsko društvo na Moravsko poslalo, da bi se tam —

naši deželi v prid in korist — umnega pridelovanja in izdelovanja lanú do dobrega izučil, bil sem v resnici iznenadjen, ko sem zapazil, da so vse cesarske kakor tudi srenjske ceste obdane z lepim sadnim drevjem, katero je ravno takrat, z žlahnim sadjem preobloženo, veje globoko povešalo.

Pri tem pogledu se mi je nehoté koj misel vrnila: oj lepa moja domovina, koliko lepša bi ti še bila, ako bi v tebi tega kinča ne pogrešali!

Prepričan pa, da s samo željo ni celó nič storjeno, ako ni z djanjem zvezana, sem koj trdno sklenil, v njeno vresničenje prihodnje toliko doprinesti, kolikor mi bodo ravno slabotne zmožnosti dovolile. V ta namen sem koj pričel pozvedovati: kako so se na Moravskem ceste z drevjem obdale? kdo da mu streže? kao sad vživa? itd.

Vse, kar sem zvedel, posebno pa še posebne poznejše študije v sadjereji pod slavnoznanim baronom Babo-tom, pripeljale so me do veselega prepričanja, da bi se lahko in ne v ravno dolgih letih vse naše cesarske pa tudi srenjske ceste vseh sadjereji ugodnih krajev — kjer je prostor za to — z najboljšim vspehom z sadnim drevjem zasadile, ako bi se ta stvar le enkrat po gotovem načrtu (planmässig) in temeljito izpeljavati pričela.

Od leta 1820., ko je g. dr. Orel svojo željo zboru kmetijskega društva v prvo izgovoril, do danes, zasa-jene bi že lahko bile vse ceste; kajti kaj se ne dá v 52 letih storiti? — al žalibog! storilo se je toliko kakor nič. Vzrok temu ne more gotovo nikjer drugod ležati kakor v tem, da se ni stvar resnobno v roke vzela, ter načrtno natanko nadaljevala.

Kar se pa do zdaj še zgodilo ni, zgodí se še vedno lahko, da! lože kakor nekdej, kjer v 52 letih se je marsikaj novega v sadjereji pozvedelo, kar danes lahko vse izkoristimo, in vrh tega štejemo dandanes tudi več krepkih in strokovnjaških močí od nekdej.

Pa ne le, da se zamujeno lahko doprinese, marveč trditi si upam, da se mora doprinese, ker čas zahteva od nas, da vse storimo, kar bi utegnilo naši deželi v čast in korist služiti. S sadnim drevjem zasa-jene ceste ne bodo le našo deželo lepo kinčale; ne, ne! — one bodo tudi potujočemu tujcu na prvi pogled razodele, da je dospel v deželo pridnega, marljivega, za napredek vnetega ljudstva. To se vé da bilo bi bolj duševno koristno; al stvarna (materijalna) korist je še večja in to skoro da prva. Mnogo denarja bi v srenjske — skoro povsod slabotne — blagajnice v dobrih sadnih letih dohajalo.

Ravno razodeta korist in še druge neomenjene klimatične zadeve — vsaj mora vendar vsakemu znano

biti, kakega hasljivega vpliva da je drevje sploh na podnebje! — navdajati morajo vsacega resničnega domoljuba z željo, da bi se delo že skoro pričelo.

Al gotovo bode marsikdo nad izpeljavo tega koristnega dvomeč z glavo majal.

Jaz pa pravim: da neopravičeno; in to me je volja dokazati s tem, da razodenem o tem v prvi vrsti slavnemu našemu kmetijskemu društvu, v drugi pa posamesnim majalcem in zasmehovalcem slabotno svojo misel.

Rekel sem, da bi se moralo zasajenje načrtno, to je, po nekem gotovem načrtu, in pa temeljito, to je, po natančnih sadjerejskih pravilih pričeti ter izpeljati.

Praša se torej: kdo bi imel načrt izdelati? in kako bi se imel izdelati?

Na prvo vprašanje ne morem drugače odgovoriti, kakor da rečem: skoz in skoz strokovnjaško izobražen sadjerejec — ker ne vsak, kdor zna drevje cepiti, se sme že pravi sadjerejec imenovati.

Na drugo: ravno omenjeni sadjerejec bi moral pred vsem celo deželo prehoditi, ter se prepričati, ktere ceste da bi se vspešno s sadnim drevjem lahko zasadile. Ob istem času bila bi njegova dolžnost, županstva dotičnih srenj za podvzetje pridobiti, kajti cela zasaditev, pozneje oskrbovanje, pa tudi sadje — vse to bi pripadati moralo posamesnim srenjam.

Kako vse to, povem pozneje, zdaj naj le toliko rečem, da bi si srenje morale dovoljenja za nasajenje tudi cesarskih cest izprositi; ves dobiček pripadal pa bi naravno njim samim; drugače ni mogoče, da bi se cesarske ceste kedaj z vspehom zasadile.

Vsaki zaznamovani cesti dodati bi moral (potovalni sadjerejec) tudi število potrebnih dreves, in najboljšie, to je, kraju najprimernejše sadno pleme in sorto, ker vsako sadno pleme ni v vsakem kraju na pravem mestu, pa tudi vsaka sorta enega in istega plemena ni za vsak kraj.

Pri tem bi moral v prvi vrsti tudi na to gledati, ali je kraj daleč od velicnih mest, železnic itd., kjer se sadje lahko presno prodá, ali pa da je blizo. Če je kraj oddaljen, bile bi češplje na mestu zato, ker se lahko posušé, in pa prav žlahno drugo zimsko sadje, kakor so nektera jabelka in hruške, pri kterih se dolga pot v mesto izplača. Stavimo en primer: iz Razdrtega do Senožeč 2000 dreves, samih češpelj, navadnih domačih, ali pa samih jabelk zimskih, na priliko, velikih mošanckarjev (Gelber Borsdorfer), velikih kosmačev (Lederapfel, Lederrainette) itd. Neumno bi bilo hruške saditi, ker za popolnoma žlahne je podnebje preostro, pol-žlahne ali celó nežlahne se ne izplačajo. Kdo jih bode v Trst vozil, kdo iz njih mošt delal? Vsaj je Ipava pred nosom. Isto veljá o nežlahnih jabelkih. Tudi brezumno pa bi bilo, jabelka južnih dežel priporočati, kakor žlahnega rožmarinca, ali pa modenezca itd.

V nekterih krajih bode pa manj žlahno sadje na mestu, to je v takih z zeló ostrim podnebjem, ki so pa tudi od vinskih krajev jako oddaljeni. Češplja, tepka, čebular prav navadni in druge nizke sorte so za take kraje najbolje sadje.

Če je tako enkrat določeno, koliko in kakošnega sadnega drevja da se bode potrebovalo, potem še le pride na vrsto odločitev: kje da se bo saditi pričelo, in v kaki razmeri vsako leto nadaljevalo.

S tem bi bil glavni obris ali načrt dovršen. Zdaj pa pridejo še le natančnejša glavna vprašanja: 1. Kdo naj bi potrebna drevesca izrejeval in kje? — 2. Kdo bi imel za njihovo pravilno sajenje, povezovanje, varstvo in ostalo gleštanje skrbeti? — Čegavo naj bo sadje, in kako ga v denar spraviti?

Skušajmo na to trojno vprašanje odgovoriti, in to iz edino pravega sadjerejskega stališča.

(Dalje prihodnjič.)

Izvrstnost ruskega lanu.

Lani sem od družbe kmetijske v Ljubljani kupil en mernik ruskega lanú. Ta lan se mi je tako izvrstno sponesel, da mora najmanj 200 funtov prediva biti, 3 mernike in pol pa semena. Lan, po 5 pedí dolg, je najmanj vreden 50 gold. Drugo leto bodem vse seme vsejal, in če se bode zopet tako obnesel kakor letos, mora ga najmanj 7 centov zrasti in 9 mernikov semena, vrednosti 210 gold. Ako obojni pridelek skupaj računimo, znese to 260 gold.

Iz tega velikanskega pridelka vsak lahko razvidi, kako veliko prednost ima ruski lan pred našim domačim.

Zato se ob enem lepo zahvaljujem slavni družbi kmetijski, da je v deželo pripravila izvorni ruski lan.

Andrej Malavašič, gospodar v Butanjevi.

Šolske stvari.

Letošnja šolska poročila.

Pred nami leži mnogo poročil, ki popisujejo, kako je letošnje leto bilo v šoli; nektera poročila so prinesle tudi znanstvene obravnave, eno pa celó voden članek za ljubljanski „Tagblatt“. Naravno je tedaj, da „Novice“, ki po večletni navadi svojim bralcem o šolskih poročilih kaj povedó, letos s tako glasovitim „Jahresberichtom“ pričnó svoja poročila. In to je „Jahresbericht der k. k. Lehrerbildungsanstalt zu Laibach“ (poročilo c. kr. izobraževalnice ljubljanske za učitelje), kteremu na čelu stoji „Tagblattov“ vvodni spisec pod naslovom: „Zur Lehrerfortbildung in Krain“, kteremu je svojo „firmo“ dal učitelj na tem učilišču pl. Leopold Gariboldi.

Rekli smo, da je „firmo“ dal pl. L. Gariboldi temu spisu, kajti za gotovo se pripoveduje, da ima več očetov ta razprava, ki se kaže le nadaljevanje lanskega članka v iste šole poročilu, ki ga je spisal „pedagog vseh pedagogov“ — učitelj Lesjak, poganjaje se za to, naj slovenski otrok se že v maternem telesu igraje začne učiti nemščine. Al naj je gosp. Lesjak roditelj tega članka, ali naj so pomagali še drugi „Tagblattovci“, krstno ime ima od pl. Leopolda Gariboldi-a, zato imamo samo ž njim opraviti. Veliko krivdo o tem pa ima ravnatelj c. kr. učiteljske izobraževalnice gosp. Hrovath. Če on rokopisa ni bral pa dovolil ga natisniti v šolsko knjigo, je to nemarnost, ki se nikakor ne dá izgovarjati; če pa ga je bral in vendar dovolil, je to znamenje, da ni še prišel do spoznanja, da v šolska poročila ne gredó taki pamfleti na vse strani razžaljivi in polni laží, ki „Tagblattu“ služijo za vvodne članke in jih tudi „Laibacherica“ ponatiskuje!

Če je pisatelj res hotel koristiti ljudskemu šolstvu, naj bi se bil resnice držal; kar ni prav, naj bi bil s spodobno besedo in objektivno kazal, da ni prav, — kar pa je dobro, naj bi ne bil prezrl. Taka razprava bi utegnila koristiti in nikogar ne bi razžalila; vsaj vsi vemo, da je marsikaj popraviti in zboljšati treba tudi v šolstvu našem. Al v blato gaziti vse: narod naš, šole naše, učitelje njene, in razpor delati med njimi, črniti duhovščino, deželni zbor, deželni šolski svet, „Učiteljskega Tovarša“ in še nedolžnemu „Vrtec-u“ ne prizanesti, to kaže hudoben namen; kjer pa se kaže tak namen, ne sme molčati pošteno domače čas-

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 28. avgusta 1872.

O b s e g: O zasajanju sadnega drevja ob krajih cesarskih in srenjskih cest. (Dal.) — Neugodni časi škodljivim mrčesom. — Priporočilo Suffolkovcev. — Letošnja šolska poročila. (Konec.) — Prvi veliki zbor društva slovenskih učiteljev. — Potovanje na Veliki Zvon (Grossglockner). — Mladopolitkarji. — Mnogovrstne novice. — Dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

O zasajanju sadnega drevja ob krajih cesarskih in srenjskih cest.

Spisal Rihard Dolenc.

(Dalje.)

K 1. — Za zasajenje potrebna drevesca dadó se po dvojni poti pridobiti, in sicer: ali se po goščavah in mejah rastoči divjaki izkopljejo, na svoje mesto presadé, ter, ko so se poprijeli, pocepijo; ali se pa po sadjerejskih pravilih v drevesnici izredijo.

Ob veliki cesti proti Trstu se je prvo godilo, ob drugih, kakor ob veliki cesti proti Črnomlji, Kranjski pri Laborah, Zaloški proti fabriki itd. mi ni znano. *)

Proti zasajenju s pomočjo po mejah najdljivih divjakov upreti se mora vsak pravi sadjerejec, in sicer iz sledečih razlogov:

Recimo, da se najde po mejah v enih krajih res veliko število divjakov; al vendar ne more to nikdar zadostevati, ker, kakor je bilo že rečeno, se potrebujejo za ta kraj same jablane ali hruške, za družega češplje itd. In teh, to je, divjakov le enega ali bodi-si tudi dvojnega plemena, bo se le redko kje našlo ali nikjer v zadostnem številu. Pozabiti se pa tudi ne sme, da se najdejo kraji, v katerih bi se ceste z največim vspehom zasadile; in ravno tam je mogoče, da se ne najde po goščavah — ako so zastopane — čisto nič ali pa le malo divjakov. In prav zato, ker je manjkalo zadostno število divjakov primerne plemena, je menda nastala ob Tržaški cesti tista velikanska, ničemur podobna, sadni kupčiji skoz in skoz nasprotna zmes. Tu stoji krepka češnja, tam zopet kaka krevljasta hruška, zraven nje jablana ali češplja. Pravi ričet je to! Ako bi pa tudi ravno razodeti pomislek povsod popolnoma odpadel, moral bi vendar vedno še vsak pravi sadjerejec takemu zasajenju z vso silo nasprotovati, in to iz še drugih razlogov, ktere naj tukaj naštejemo.

Divjaki po mejah rastejo v jako različnih okoliščinah, eni v boljših tleh, drugi v slabejših, eni bolj v senci v goščavi, drugi bolj na prostem. To pa stori, da so jako različni v rašči, in — kar je glavna reč — v starosti. Starost pa na tanko določiti, tako rekoč, na zobé pogledati se drevesu ne more, ampak še le pozneje, ko se je že vsadilo, se razvidi, da so bila med družimi tudi starikasta debela vsajena, ktera le revno životarijo, namesti da bi krepko rastla. To spoznanje je pa se ve da zdaj prepozno.

*) Večidel bila so cepljena drevesa.

Vred.

Različne rastne okoliščine v goščavi vzročujejo dalje tudi to, da eno deblo je lepo ravno, primerno debelo, drugo pa krevljasto neprimerno debelo ali tanko. Vse to donaša veliko neenakost v poznejšo raščo in podobo posamesnih dreves, kar drevoredu ne le krati korist — kar je glavna reč — temuč tudi moti lep pogled. Drevored je le potem popolnoma koristen in lep, ako je eno drevo tako kakor drugo, krepko in ravno rastoče.

Še nekaj imam omeniti, kar enakost v rašči in s tem tudi lepo podobo takim drevoredom krati. V goščavi so tla tako različna — tu je sama prhla zemlja, tam skoro sam kamen — da niso korenike znabiti pri dveh deblih enako razvite. Vzemimo še večo ali manjšo težavo pri izkopavanju, in razvideli bomo, da pride eno deblo z mnogimi korenikami, drugo skoro brez korenik v zemljo; kako se hočejo potem — ako se tudi vse primejo — enako razvijati? — Da bi se pa pri tacih okoliščinah vse rasti poprijele, na to še misliti ni; treba tedaj večnega presajanja.

Konečno še nekaj. Ako so tudi divjaki takrat, ko so se vsadili bili, vse enake visokosti, zgubijo to gotovo potem, ko so se pocepili. Eno deblo ne zvone namreč koj od vrha, posuši se ga lahko za en čevelj, poldrug čevelj, ali pa še več; zdolej je pa krepke rašče videti, zato ga nočejo kar naravnost ven vreči, ampak cepijo ga raje niže kakor druge. Tudi je mogoče, da deblo je na mestu, kjer bi se imele cepiti, slabe ljubadi, ali pa da je krivo itd. Tudi to stori, da se niže ali pa više cepi. Vse to pa škoduje lepi podobi, enakosti drevoredu, kar se mora, ker se to lahko stori, odstraniti.

Marsikdo me utegne zavrnuti, da sem v teh rečéh nekoliko preškrupolozen, prenatancen; jaz pa pravim, da „čez snago in lepi red ni nič na svetu“, in to je star slovensk pregovor.

S tem sem skušil vse slabosti iz goščav dobljenih dreves, to je, divjakov navesti. Mislim, da jasno mora biti vsakemu, da se ne dá z njimi nič opraviti, marveč da moremo po družih seči, to je, po drevesih, ki so se v drevesnici izredila. Pri teh odpadejo vse ravno navedene slabosti, kajti v drevesnici izrejena stebela so lahko in morajo biti vse enako stara, vse enako debela, enako visoko cepljena, ravna kakor sveče, *) vse enako krepko vkoreničena; sploh, vse dobre lastnosti imajo.

*) Ravna, to je, popolnoma ravna in krepka debela doseči, je vsacemu, komur ni pomoček znan, težka reč, ker divjaki nočejo vsi ravno rasti, in vrh tega rastejo tudi počasi. Še slabši vspeh se pa pri večini naših jabelčnih in hruševih sortah doseže — drugo sadje raste samo od sebe ravno — ako se divjaki koj pri tleh cepijo; vsaj jako malo sort imamo, ki bi hotele, ravno, in, kar je poglavitna reč, krepko rasti, in ravno najžlahnejše sorte imajo to napako. Temu v

Kdo pa da bi imel drevesca v drevesnici izrežati, in kje, — to je pravi odgovor na prvo postavljeno vprašanje — in o tem prihodnjič. (Dal. prih.)

Neugodni časi škodljivim mrčesom.

Preddvor na Gorenskem

Veselo je slišati, kako marljivo se je po naši domovini začel pokončavati drevju in drugim sadežem hudo škodljivi mrčes. Da! pričeli so se hroščem in roditeljem požrešnih gosenic zares prav slabi časi. Sporočila iz več krajev v „Novicah“ pričajo, da so posebno učitelji in učenci ljudskih šol veliko belinov pokončali. Pokončavanje belinov in še drugih škodljivih metuljev bilo pa je letos jako potrebno, kajti vsled ugodne zime prikazalo se je že zgodaj spomladi čuda veliko gosenčje zalege. Kaj bi ljudem pomagalo najlepše sadonosno drevje, ako bi ga spomladi ne čistili gosenic in druge požrešne golazni? Vsa gola in brez sadja bi stala drevesa po vrtih; otroci bi gostili se z repo, delavci pa s škodljivim žganjem. Kdo bi le mogel povedati in naštet, koliko dobrot nam daje sadno drevje! Koliko se prodá surovega sadja, koliko se ga posuši, koliko se naredi iz njega zdrave pijače, in koliko bolnikom se lahko z njim postreže! Drevje daje tudi tičem živež in streho, živini krmo in nasteljo, polju in travniku pa gnoj. Drevje je pravi dar Božji, toraj je človekova dolžnost za-nj lepo skrbeti. Ako bi hoteli mladi ljudje le pridni biti, bila bi v kratkem času vsaka soseska lep in cveteč sadni vrt!

Drage „Novice“, blagovolite častitim bralcem sporočiti, da tudi pod strmo Zaplato in visokim Storžičem nismo gosenčjim požeruhom potuhe dajali. Preddvorska šolska mladina že štiri leta tako pridno metulje lovi in zatira, da je kaj. Ko sem 1869. l. v šoli otrokom pripovedoval, kako so glogovi belini, drevesni metulji in metulji obročarji sadnemu drevju in drugim rastlinam škodljivi, so me radovedni poslušali; ko sem pa začel živo priporočati, naj jih pridno lové in pokončujejo, jeli so me debelo gledati in zraven se še glasno smejati. Spoznali pa so kmalu, da se ne šalim, posebno ko sem tistim, kateri bi metulje pridno pokončavali, plačilo obljubil. Da bi se po dokončani vojski zvedelo, koliko glav je padlo, donašali so mi učenci in učenke obglavljenice v šolo, kjer sem pred začetkom uka vse pregledal in na tanko zapisal, koliko jih je ta ali uni usmrtil. Natančni zapisniki, kateri se lahko vsakemu pokažejo, ako bi treba bilo, pričajo, da je naša mladež pokončala:

leta 1869:		
13.734 belinov,	1.415 obročarjev,	985 jablanovih metuljev
leta 1870:		
75.300 belinov,	1.974 obročarjev,	1.311 jablanovih metuljev
leta 1871:		
98.536 belinov,	4.351 obročarjev,	3.605 jablanovih metuljev
leta 1872:		
214.854 belinov,	6.175 obročarjev,	4.980 jablanovih metuljev
402.424 belinov, 13.915 obročarjev, 10.881 jablanovih metuljev.		

Tedaj 427.220 najškodljivših metuljev. *) Omenjena števila jasno kažejo, da otroci od leta do leta marljiviše zatirajo škodljivi mrčes. Posebno letos so tako pridno vse križem metulje lovili, da jih je bilo veselje gledati.

okom priti, je pa lahka reč. Cepijo se namreč dveletni divjaki prav nizko — v pero — s krepko in ravno rastočo sorto (za jabelka najboljša je angleška zimška zlata parmena (englische Wintergoldparmene), za hruške normanska moštnica (normänische Ciderbirne) in ko je ta zadostno visokost (en seženj) in debelost dosegla — kar se v treh letih zgodi — potem se še le tista sorta na njo cepi, katero želimo imeti na visocem deblu. Pis.

*) Res! očitne hvale vredno prizadevanje, ktero naznanimo družbi kmetijski. Vred.

Večkrat so mi posamesni dečki na enkrat vsak po 2500 do 3000 belinov v šolo prinesli. Zdaj pa pridno zeljne beline moré. Kratkočasno je gledati, kako zjutraj na vse zgodaj otroci okoli zelnikov in vrtov hodijo, ter metulje, ki še vsi zaspani po rastlinah čepé, z eno roko za habice prijemljejo, z drugo jim pa — glave trgajo in jih potem nekteri kar v žepe tlačijo. Mislím, da so zeljni in drevesni belini enega plemena, vendar pa so poslednjih gosenic večé in požrešniše, ter tudi veliko hitreje rastejo. **)

Zalibog! da je nekaj kmetov (posebno nekaj staršev šolskih otrok) temu jako potrebnemu delovanju od začetka zeló nasprotovalo. Naravnost so otrokom ostro prepovedovali to opravilo, nad menoj pa so se jezili ter mi Bog si ga vedi kaj vse žugali. Ker kmetiški ljudje (posebno pa še otroci) pri vsaki reči kar na enkrat dobiček videti in imeti hočejo, moral sem tedaj ubogljive in pridne otroke večkrat vsaj nekoliko obdarovati, sicer bi bila moja najlepša priporočila le klic vpijočega v puščavi. Marsikteri učitelj bi z veseljem kaj pripomogel k potrebnim in koristnim rečem, ko bi mu ne bilo treba milo gledati po trdo zasluženih vinarjih.

Nisem bil sicer namenjen svetu očitno naznanovati, koliko metuljev smo s šolarji pokončali; ker pa gosp. dopisnik „iz Kokrice“ nekako zabavljivo pravi: „Pri nas je vse sadno drevje lepo zeleno brez gosenic, po drugih okolicah pa je nago s snedenim perjem“ — mi je dolžnost očitno povedati, da naša šolska mladina pri jako potrebnem opravilu ni rok križem držala. — Očka Net blezo niso sadnega drevja v svoji fari s pravim očesom pogledali, preddvorska okolica, ktera je najbližnja, pa jim je celó malo znana. Spomladi je bilo pod našimi gorami čez in čez vse prepreženo s prelepim cvetjem; tega se posebno zdaj sleherni lahko prepriča, ko vidi drevesa polna žlahnega sadja mnogih plemen.

Dobro in koristno je pokončavati mrčese sadju in drugim sadežem škodljive; al o tem ne smemo le samega sebe videti, ampak tudi druge, ki se trudijo v isti cilj in konec!

J. N. Skrbinec, učitelj.

Priporočilo Suffolkev.

Že več tistih posestnikov, ki so bili od sl. kmetijske družbe Suffolke prešiče za pleme si nakupili, je v „Novicah“ njih sponašanje razglasilo. Od šentviških na Dolenskem povemo, da se prav dobro obnašajo, so krotki, ješči in velike rasti. Mladih je bilo sedem 23. sušca t. l., ki zdaj po centu tehtajo, in spet jih bode v sredi septembra. Stari pa meri 5 čevljev do ušes in je čez prednji pas 6 pedí in pol širok, in akoravno ni pitan na debelost, ker se še za pleme rabi, ima blizo 4 cente, star je 22 mesecev. V 14 mesecih je od njega 250 mladih bilo, s kterimi so kmetje močno zadovoljni, ker so se zgoraj v misel vzetih prešičjih lastnost navzeli, in so veči od navadnih. Po tem plemenu je tedaj napredek v svinjereji očiten, in hvalo moramo izreči sl. kmetijski družbi, ki se marljivo trudi za vsestranski blagor kmetijstva, kakor tudi visoki vladi za zdatno denarno podporo njeno.

T. S.

**) Drevesni belin (Baumweissling, pontia crataegi) na mnoga sadna drevesa, najraji na jablane, pa tudi na hruške, češplje, nešplje itd. poklada svojo gosenčjo zalego, — veliki zeljni belin (Kohlweissling, papilio brassicae) kakor tudi mali zeljni ali repni belin (papilio rapae) pa pokladata svojo zalego na zelje, repo, redkev, hren, rezede, levkoje itd. — Čeravno so vsi ti metulji beli, na svojih habicah (peruticah) pa se že lahko razločijo po tem, da drevesni belin ima bele habice s črnimi žilicami preprežene, zeljni belin pa ima v belih habicah črne okrogle pike (kakor očesa). Vsi pa spadajo v eno pleme „podnevnih metuljev“.

Vred.

in nevarnost zamudnega lastnika, pridrževaje si pravico do odškodovanja.

§. 11. Kakošna mora biti jezilna mera in kako se mora ravnati, ko se postavlja, se bo določilo po ukazih.

§. 12. Pravice do vodne rabe, ktere se v gosposkinem dovolilnem pismu ne glasijo izrekoma na osebo prosilca, prehajajo na vsakokratnega lastnika tiste naprave ali posestva, za katero se je dala ta dovolitev. Ako se hočejo take pravice odločiti od prvotne naprave, in prenesti na drugo napravo ali posestvo, se sme to le zgoditi s privoljenjem tiste gosposke, ki sploh dovolitev daje. (Dal. prih.)

O zasajanju sadnega drevja ob krajih cesarskih in srenjskih cest.

Spisal Rihard Dolenc.

(Dalje.)

Misliti bi se utegnulo, da bi se potrebna drevesca lahko v srenjskih ali šolskih drevesnicah — katerih poslednjih se pa pri nas vkljub že davno danem ukazu c. k. poučnega ministerstva, žalibog le jako malo najde — ali pa v drevesnicah posamesnih sadjerejcev izredilo.

Jaz bi tega mnenja ne mogel odobriti, in to iz sledečih razlogov ne:

Iz vsega dozdej o tej zadevi razodetega je razvidno, da je v celi misli neka koncentracija zastopana in izražena, brez ktere dobrega vspeha z najboljšo voljo pričakati ne moremo. S tem, da bi se pa drevesca v omenjenih drevesnicah izrejala, izginila bi vsa koncentracija, in nadomestila bi jo največa razkosanost, ktere sad bi pred ko ne bil ta, da bi celo podvzetje spodletelo, če že ne popolnoma, vsaj deloma; naj razjasnim: zakaj.

Poglavitna reč pri vsem podvzetju bo v prvi vrsti gotovo — denar. Na to, koliko denarja da bi drevesca dotično srenjo stala, gledalo se bo gotovo pred vsem; v srenjskih ali pa družih privatnih drevesnicah izrejena drevesca pa ne morejo nikdar tako dober kup biti, da bi se splačalo po njih seči. Pa ne le to, tudi drugi pomisleki se silijo, ki niso manj važni. Rečeno je že bilo, da se je le potem lepote in koristi sadnega drevoreda nadjati, ako so vsa drevesca enake postave, enake kreposti. Sto pravih, to je, v resnici v sadjereji do dobrega izobraženih sadjerejcev naj imamo nalogo, v različnih krajih izrepati drevesca, ktera naj bodo vsa enake postave in kreposti; gotovo se drevesa enega od onih družega, v ničemur razločevala ne bodo.

Naši učitelji pa niso sadjerejci, da! in še družim, ki se radi sadjerejce imenujejo, je izreja dreves le igrača, akoravno se je sami ne zavedajo. Vsak ima svoja načela, svoje trme; pravilnosti, po vednosti vtemeljene, ne drži se pa skoro nobeden, ker je le redko komu znana.

Velikanska zmes bila bi povsod zastopana, ako bi bilo že mogoče po tej poti do zadostljivega števila drevesec priti, kar pa ni mogoče, ker pri nas eden nima časa, drugi prostora ne, tretji pa ne tega ne unega. Nedosegljivost zadostne množine je pa med zadržki eden najglavnejših.

Ne dvomim, da ne bi bil z ravno rečenimi razkosanostimi pravično obsodil, to je, dokazal, da se ne dá ž njo nič opraviti. Vendar naj sledi še en dokaz v daljni razpravi; tu se bo še le pokazalo, da je le po tej poti mogoče, da zadobé srenje v sadjereji zadosti izobraženih ljudi, katerim bo pripadalo vse zasajanje, vsa strežba in vse varstvo, in to s celó majhnimi stroški.

To je zopet eno tistih glavnih vprašanj, od katerih

je vse odvisno. Več o tem pa v razpravi k II. vprašanju, kamor spada.

Koncentrirano (skupno) izrejo drevesec si mislim jaz tako-le: Vsa drevesca naj bi en sam pravi sadjerej v eni sami drevesnici izredil. Ta sadjerej naj bi bil ravno tisti, kateri je deželo prehodil, ter glavni načrt izdelal. To bi bil moj vzor (ideal). Krajne razmere in stvari ugodne prihodnje okoliščine — ako vse nade po vodi ne splavajo — silijo me pa od tega vzora (ideala) nekoliko odstopiti ter reči: vsa potrebna drevesca naj se izredijo v dveh drevesnicah, pod nadzorstvom dveh sadjerejcev. Za Notranjsko in deloma Gorenjsko, služila naj bi velika drevesnica vino- in sadjerejske šole na Slapu v Ipavi, za Dolensko in zopet deloma gorenjsko pa one niže kmetijske šole na Dolenskem. V obeh bi se drevesca lahko po vseh pravilih izrejala in to v veliki množini, kar bi pripomoglo, da bi se lahko skoro po smešni ceni oddajala. V Klosterneuburgu, na primer, je za celo spodnjo avstrijsko taka drevesnica pod vodstvom barona Babota. Na tisoč in tisoč najlepših, po seženj visocih in palec debelih drevesec potuje vsako leto v posamesne srenje, in to po 20 krajcarjev eno drevo. Vsako je gotovo en goldinar vredno, kjer je pa drevesnica jako velika (12 oralov) in delo tako rekoč nič ne stane, ker vse učenci vino- in sadjerejske šole preskrbé, zato je mogoče s tako nizko ceno ne le shajati, marveč še lep dobiček vsako leto doseči.

Za šolo samo bilo bi to pa še posebne koristi zato, ker bi se s tem učencem zadostljiva priložnost ponudila, da se v izreji (cepljenji itd.) sadnega drevja lahko do dobrega izučé, in vodju se pri tem bati ni treba, da ne bi se drevesa oddati mogla, kar je pri še mladih šolah navada.

Tukaj bi se pa v sadjereji podučevali tudi tisti, katerim bi zasaditev in vsa daljna skrb za drevesa ob cestah pripadala. Ker spada pa to pod drugo vprašanje, bodem o teh prihodnjič natančneje govoril.

(Dalje prihodnjič.)

Šolske stvari.

Letošnja šolska poročila.

C. k. viša gimnazija ljubljanska.

Gimnazije ljubljanske poročilo ima na čelu le en spisec in to nemški pod naslovom: „Niederschlags-Verhältnisse Oberkrains aus den Beobachtungen der Jahre 1864—1869“; spisal ga je prof. M. Wurner, v onih letih profesor v Kranji, in sicer iz lastnega opazovanja v Kranji in iz opazovanj g. Jern. Bizjaka, jeseniškega župnika in g. K. Deschmanna, ljubljanskega župana. — Gosp. Wurner konec svojega spiska izreka željo, da bi se pričelo na več krajih opazovati, koliko dežja pade na leto, zlasti na Notranjskem. Zraven te želje, ki jo gojimo tudi mi, vneti za vsestranski blagor Slovencev, imamo pa še drugo, in ta je, naj bi gosp. profesor, ki se bode gotovo še dalje pečal s tem predmetom, svoja in drugih opazovanja naznanjal vsaj tudi v jeziku, ki ga umejo njegovi rojaki; kajti kar je o slovenski zemlji zanimivo za Nemce, to gotovo tudi Slovincem ne bode nevažno o lastni njihovi zemlji. Mi si ne damo vzeti misli, da je učenjakom, ki jih redi slovenska zemlja, v prvi vrsti dolžnost v vseh obzirih koristiti njenim stanovnikom. Le po tej poti imajo šole dobrodejen vpliv na narod; to je pot narodu djansko pokazati korist šole.

Iz statistike te gimnazije pozvedamo, da je v začetku leta bilo 484 učencev, konec leta pa 439; med

gospodárske, obrtniške in narodne.

zhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 18. septembra 1872.

O b s e g: Pohvala krompirja po Gülihovem sajenega. — O zasajanji sadnega drevja ob krajih cesarskih in srenjskih cest. — Postava za Kranjsko deželo zastran rabe, napeljevanja in odvracanja vodá. (Dal.) — Letošnja šolska poročila. — Potovanje na Veliki Zvon (Grossglockner). (Konec.) — Slovensko slovstvo. — Pred volitvami v odbor „Slovenske Matice“. — Mnogovrstne novice. — Dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.**Pohvala krompirja po Gülihovem sajenega.**

Iz Golega.

O nobenem jesenskem pridelku se pri nas menda letos ne bode toliko govorilo, kakor o krompirji. Ta stari čmerni bolnik je čez veliko let pokazal letos zopet prijazen obraz tudi onim, ki Gülichovega navoda še ne poznajo ali ga vsaj še niso sprejeli za svojega. Akoravno pa je sploh dobra letina za krompir, vendar so pridelki različni. Kteri so ga sadili po svojem prav globoko, pritožujejo se sedaj, da ga je malo in da hudo gnjije; kteri so si dali dopovedati, da je plitvo saditi ga bolje, in so ga tako in bolj redko sadili, da so imeli s čem osipati, ti so ga veliko pridelali, in gnjije le, kteri je bolj globoko v zemljo ali morda ravno na gnoj prišel.

Po Gülichovem nauku sajen, ki so nam ga „Novice“ prve priporočale, pa je vsestransko v oziru obilnosti, debelosti in zdravja prav pošten. Ko bi toliko suše ne bilo, bil bi še debelejši, sicer pa je dopolnil svojo rast v suši. Ko je dež namočil, je izkalil in nov zarod nastavil.

Ker sem prepričan, da o tej zadevi je še sila veliko nevednosti, kajti tujci, vnanji, ki so hodili memo mojega krompirja po Gülihovem sajenega, so strmeči gledali, kaj neki ta sadež pomeni, zato naj nekoliko vrstic dam med svet v spodbudo.

Ko sem spomladi pred krompirjevim sajenjem razlagal Gülihovo knjižico vpričo lepe množice posestnikov, se je ta nauk vsem zdel tako naraven (kakor Gülih pravi: „wie natürlich!“), da so nekteri že to leto poskušali saditi ga po novem, in sedaj se ne kesajo.

Le en glas gré po vsej fari, da vprihodnje bodo vsi sadili celi krompir po Gülihovem. Ne dvomim, da bi jih ne bilo še več posnemalo, pa so nekteri imeli že narezane kosčke, kterim se je škoda zdelo, novega semena drago kupovati, ker so ves drugi živež že morali kupovati.

Pri tej priliki naj omenim, da sem sadil letos trojne sorte domačega, trojne sorte pa kupljenega od kmetijske družbe v Ljubljani, vsega pa po Gülihovem, in sicer na petih različnih njivah, in povsod in ves se mi je prav dobro obnesel. Krompir je debel, bogat in zdrav. Najlepši in najokusnejši je oni iz semena kmetijske družbe, kteremu se vsakdo čudi, in gleda, da bi kterega nesel na svoj dom.

Kako se po Gülihovemovem sadi, se vsak sam lahko podučí iz letošnje „Pratike“, v kterej naj mi

bode dovoljeno popraviti v dotičnem sestavku le 2 pregreška stavljalca, in sicer: v 2. točki naj po besedi: „korenine krompirjeve“ se izbriše besedica: „ne“, in se bere: „da ga korenine krompirjeve dosežejo“; — v 3. točki namesti: „mora vsak krompir prostora imeti 12 čevljev na dolgo in 12 čevljev na široko“ naj se bere: „2 do 2½ čevlja na dolgo in 2 do 2½ čevlja na široko“; pri drobnejšem krompirju pa zadostuje 1 do 1½ čevlja saksebi“; — v 4. točki naj se besedica „toliko“ spremeni v „nekoliko“ in se bere: „ampak nekoliko više“. — Na drugi strani pa v 1. in 2. vrsti zgoraj namesti: „na prvi pogled se človeku dozdeva, da 12 čevljev na dolgo in 12 čevljev na široko“, naj se bere: „2½ čevlja na dolgo in 2½ čevlja na široko“; — v 7. vrsti pa: „da 12 štirjaških čevljev prostora“, naj se bere: „od 4 do 6½ štirjaških čevljev prostora“.

Kdor je to popravil, naj študira sestavek, in po njem ravná. Z drugimi besedami pa bi se reklo:

Sadimo (brez razločka sorte, najrajši pa si privoščimo najboljšega od kmetijske družbe, ki prekosí vse druge — stroški za seme se bogato plačajo v prvem letu) celi zdravi krompir (dober je tudi drobán) tako plitvo, da ga deževna ali močvirna voda nikdar ne doseže, — tako redko, da se dobí zadosti prsti za nasipanje, in pri nasipanju (ne: „osipanju“) naj se med delom krompirjevec razprostuje navzdol čez grob, da deževje odteka v razore, ne pa po steblih na seme v zemlji.

Po tem ravnanju ima krompir zadosti rodovitne prsti pod seboj in nad seboj, ter ostane v vlažni zemlji vedno na suhem.

Kdor je krompirju tako posteljo preskrbel, naj le mirno spava, ako je vse drugo tako dobro opravil.

Lovro Mencinger-Golski.

O zasajanji sadnega drevja ob krajih cesarskih in srenjskih cest.

Spisal Rihard Doleneč.

(Dalje.)

K 2. — Ako se je že za izrejo dreves največa strokovnjaška pozornost upotrebovala, in ako se je vsled tega tudi v resnici najboljši vspeh dosegel, bila bi velikanska brezumnost in škoda, zasajanje kakor tudi vso daljno strežbo nevednim rokam prepustiti, kajti kak drug nasledek bi pač tako ravnanje imelo, kakor ravno najslabši.

Nepogojna potreba je toraj za to skrbeti, da zado-
bijo dotične srenje sposobno osebe, kar se lahko
z jako majhnimi stroški doseže. Posnemati bi se mo-
rala namreč zopet dotična naprava Spodnje-Avstrij-
skega, kjer je sledeče vpeljano.

Srenje, ktere so se za zasaditev sadnega drevja ob
cestah odločile, izberó si po enega ali pa, ako je zasa-
ditev jako velicega obsežja, tudi po dva človeka —
navadno so to cestni, ako tudi cesarski strežaji ali cest-
niki (Strasseneinräumer), ktere potem zgodaj na spo-
mlad pred tisto jesenijo, v kateri se ima z zasaditvijo
pričeti, za dva meseca na deželne stroške v vino- in
sadjerejsko šolo v Klosterneuburg pošljejo. Tukaj se
podučijo do dobrega teoretično v vsem, kar jim je treba
vedeti, in vrh tega so celi ostali čas s podučljivim
praktičnim delom preskrbljeni. Oni se po tej poti nauče
drevesca pravilno cepiti, jih presajati, obrezavati, po-
vezavati, škodljivih mrčesov snažiti, jim, ako treba, gno-
jiti itd. Po dokončanih dveh mesecih se vrnejo v svoje
srenje, in jeseni nastopijo koj svoje novo postransko
drugo službovanje drevesnih strežajev (Obstbaumwärter)
in pri tem ni treba, da bi se prvi službi odpovedal;
vsaj lahko obojno opravljaja. (Kon. prih.)

Postava za Kranjsko deželo

zastran rabe, napeljevanja in odvrčanja vodá.

(Dalje.)

Kako se vode odpeljujejo in odvrčajo.

§. 22. Pri napravah za odpeljevanje vode veljá
enakoma to, kar se je v §§. 14., 17. do 19. potem v
državne postave §§. 15. in 17. zastran napeljevanja
vode ukazalo.

§. 23. Za vse varstvene in uravnavalne vodne
stavbe (gradbe) na javnih vodah, katerih ne izpeljuje
država, se mora, predno se začnejo delati, dobiti dovo-
litev dotične politiške gosposke. Te dovolitve je za take
stavbe na privatnih vodah tedaj treba, če imajo te
stavbe kak vpliv na tuje pravice ali na lastnost, ték
ali višino vode v javnem vodovju.

§. 24. Bregovi, jezovi, struge in vodnjaki, kakor
tudi naprave pri in v tekočih vodah se morajo vsled
§. 413. obč. drž. zak. tako narejati in vzdrževati, da
ne delajo škode tujim pravicom, in kolikor je mogoče,
odvrčajo povodnji. (§§. 2. in 6.)

§. 25. Vodotoke in umetne vodovode vzdrževati in
trebiti, kakor tudi naprave za vodno rabo sploh v do-
brem stanu ohranovati, so dolžni lastniki teh naprav,
če niso drugi v to pravno veljavno zavezani. Ako se
ne more izvedeti, kdo je lastnik, imajo to dolžnost tiste
osebe, ktere napravo vživajo in sicer, ako se ne najde
kako drugo pravno veljavno merilo za razdelitev teh
dolžnosti, se delé po vžitku.

§. 26. Narediti in vzdrževati priprave in stavbe,
potem izpeljevati naredbe v varstvo bregov, zemljišč,
poslopij, cest, železnic in družih naprav, ob rekah, vo-
dah in potocih zoper vodno škodljivost ali odvrčanje
že storjene škode, vse to zadeva najprej tistega, ki je
lastnik v nevarnosti stoječih ali poškodovanih posestev
in naprav, ako ne veže družih oseb kaka posebna prav-
no veljavna dolžnost. — Ako iz zanemarjenja tega var-
stva nastopi za tujo last kaka nevarnost, morajo za-
mudniki vsakakor ali sami izpeljati potrebna varstvena
dela na stroške tistih, od katerih se ima odvrčati ne-
varnost, ali pa morajo dopustiti, da ta dela izpeljejo
drugi, ter morajo po besedah §§. 41. in 42. k stroškom
pripomagati.

§. 27. Pri zemljiščih, ki so se opustila in nimajo
gospodarja, je varstvene in uravnavalne družbe dolž-

nost, k varstvenim in uravnavalnim vodnim stavbam
pripomagati, ako ležé zemljišča v nje obsegu in so brez
gospodarja.

§. 28. Svét, kar se ga dobí po uravnavalnih stav-
bah v njih obsegu, je tistega, ki trpí stroške podvzetja;
vendar se mora ta svet, ako ga podvzetje več ne po-
trebuje za uzemljitev in utrditev bregov, odstopiti me-
jašem na njih zahtevanje proti temu, da plačajo, kar
je vredna.

§. 29. Kedar se vodne stavbe v varstvo, v urav-
navo bregov, v odpeljavo vode in druge vodne stavbe
delajo v občno korist, tedaj se mora proti primernemu
odškodovanju odstopiti potreben svet in druga posestva,
stavbe in naprave, ali pa se morajo dovoliti potrebne
zemljiščne služnosti (servitute). — Tudi se smejo vodo-
vodi in vodotoki, ako to zahteva javna korist, in če se
to zgoditi more brez škode vodne naprave, preložiti
brez dovoljenja lastnikov in tistih, ki imajo pravico,
vodo vživati. Stroške plačujejo podvzetniki tega dela.
Gradivo, kar se ga potrebuje za take v javno korist
podvzete vodne stavbe, in kar se ga najde na zemlji-
ščih, ki se zavarujejo, morajo prepustiti lastniki v ta
ta namen proti primernemu odškodovanju.

§. 30. Da se morejo izpeljevati in vzdrževati varst-
vene, uravnavalne in druge vodne stavbe, morajo last-
niki bregov dopuščati, da se sme, kolikor je potreba,
po njih bregovji hoditi, privažati in odvažati, potem
razkladati in pripravljati gradivo proti temu, da se jim
plača primerno odškodovanje, ki se določi po §. 65.,
ako niso dolžni tega pripuščati brezplačno (zastonj). —
Stavitelju more, ako to lastnik bregovja nasvetuje, po-
staviti politiška gosposka primeren obrok (brišt), v
kterem mora delo dokončati in gradivo odpraviti.

§. 31. Ako je treba, hitro kaj napraviti, da se hi-
poma odvrne velika nevarnost, ktera pretí od udrtih
bregov in od predrtih jezov ali od povodenj, imajo so-
sedne občine na zahtevanje politiške gosposke, ali če
ta nima sedeža v kraji nevarnosti, na zahtevanje ob-
činskega predstojnika tistega kraja, ki je v nevarnosti,
to dolžnost, da kolikor je treba pomagajo proti primer-
nemu odškodovanju. — Če se za tako pomoč tirja od-
škodovanje, naj nje vrednost politiška gosposka v denarjih
ustanovi in ustanovljeni znesek naj se razdeli po
razmeri na občine, kterim se je pomagalo.

(Dalje prihodnjič.)

Šolske stvari.

Letošnja šolska poročila.

C. k. realna in viša gimnazija v Rudolfovem (Novem mestu).

Poročilo te gimnazije priobčuje v nemškem jeziku
dva znanstvena spisa: a) „die geologischen Verhältnisse
von Rudolfswert“ spisal dr. A. Böhm, in b) „J. W.
Schneidewin's und Ad. Schöll's Standpunkte in der Frage
über die Motive und den Plan der Soflokeischen Tra-
gödien“, spisal L. Kunstek. — Med 23 učitelji bilo
jih je 6 iz reda sv. Frančiška. — Učencev je v za-
četku leta bilo 130, konec leta pa samo 107 (!), med
njimi 98 Slovencev, 3 Hrvatje in 8 Nemcev, na vsak
razred pride toraj en Nemeč, ko bi bil enakovredno
razdeljeni, tako pa sta bila v 2. in 3. razredu po dva,
v 4. in 5. ni bilo nobenega. In če me kdo vpraša, v
kterem jeziku so se podučevali učenci, odvrnem mu,
da izvzemši krščanski nauk in slovenščino, je od več
to vprašanje, kajti če je le kje kakov Nemeč, morajo
se, da se njemu (!) ne žali narodnost, vsi Slovenci
učiti po nemški. Kaj pa v razredih, v katerih ni bilo

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemanje za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 25. septembra 1872.

O b s e g: O zasajanju sadnega drevja ob krajih cesarskih in srenjskih cest. — Postava za Kranjsko deželo zastran rabe, napeljevanja in odvracanja vodá. (Dal.) — Letošnja šolska poročila. — Na adresu „Slov. Narodu“. — Mnogovrstne novice. — Dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

O zasajanju sadnega drevja ob krajih cesarskih in srenjskih cest.

Spisal Rihard Dolenc.

(Konec.)

Naloga tacih cestnikov je, z odločenimi ljudmi in vozmí v drevesnico se podajati po drevesca, ktera na dom spravijo ter koj zasajati prično. Celó vodstvo zasaditve pripada njim, in po tem ostanejo, kakor že rečeno, stanovitni drevesni strežaji in deloma tudi varhi drevja srenji pripadajočega, proti primerni majhni plači iz srenjske blagajnice. Rekel sem, da ostanejo ti drevesni strežaji deloma tudi varhi srenji pripadajočega drevja. Beseda deloma je pa tako-le razumeti. Vse varstvo razdeli se namreč na dva dela: 1) v varstvo drevja proti vremenskemu pa tudi človeškemu in živalskemu poškodovanju — pravilno obrezovanje, povezovanje in grajenje so tukaj glavna sredstva; — 2) v varstvo sadja. Varstvo drevés pripada, kar se tiče naštetih sredstev, brezpogojno drevesnim strežajem. Da bi pa ti tudi za vsako obranitev nagajivih poškodovanj morali skrbeti, tako rekoč za-nje odgovorni biti, to se po vse od njih zahtevati ne more, ker niso v stanu povsod pričujoči biti. To varstvo pripada marveč srenji sami, vsaj vsak razumen srenjčan mora imeti korist zasaditve vedno pred očmi, in mora že iz drugega nagiba vsacega poškodovanja se sam zdržati, druge (ptuje) pa s pozornostjo svojo ovirati v poškodovanji. „Vsi za enega in eden za vse“, to mora biti varh. Ako tega ni, nikjer in nikdar ni mogoče, da bi se zasaditve ohranile in izplačale. Živa priča temu so nam ravno že obstoječe zasaditve ob cesarskih cestah. Kjer sadje srenjam ne pripada, misli si marsikdo: „a! kaj potrebuje cesar sadja?“ in eden krade in poškoduje bolj ko drug. In najdejo se celó taki, kateri, ne da bi hruške ali jabelka obrali, kar celo drevo odžagajo ter ga z vsem sadjem vred domú nesó. Tako dogodbo doživel sem sam na Ogerskem v Starem gradu (Altenburg) in tudi pri nas se je kaj takega gotovo že pripetilo.

Ako hočemo toraj, da se bodo tudi cesarske ceste kedaj z dobrim vspehom s sadnim drevjem zasadile, neobhodno je treba, da si jih posamesne srenje tako rekoč v last dobé, kar je bilo povdarjeno že v prvem odstavku v 33. listu „Novic“.

Drugo varstvo, to je varstvo sadja, pripadati mora do necega časa — to je, do tistega, ko doseže komaj polovico zrelosti — zopet v prvi vrsti srenji sami, v drugi pa strežajem; — od tega časa naprej pa

preide to varstvo v vse druge roké. O tem bo pa govorjenje v odstavku k 3.

Ker je bilo zgoraj rečeno: „varhi srenji pripadajočega drevja“, zato iz tega nastane vprašanje: kako da bi se drevje ali pa, boljše rečeno, prostor cest med srenje razdelil?

Prav lahko tako-le: Srenjo A in srenjo B veže zasajenju ugodna cesta C — bodi si ta cesarska ali srenjska. Polovica te ceste, to je, od A do srede, recimo do D, pripada srenji A, — druga polovica od D do B, pa srenji B. Po tem načinu razdelé se vse v eno srenjo peljajoče ceste in poti najpravičnejše.

Vse tukaj omenjeno moralo bi se dosledno tudi pri nas vpeljati, le s tem razločkom, da bi se kakor drevesa tako tudi drevesni strežaji v dveh šolah odgojevali, to je na Dolenskem in v Vipavi, ako se obe dve ustanovite. Da bi se v ta namen pa ravno cestniki izvolili, ni neobhodno potrebno; marveč se bo večidel po drugih seči moralo; to pa čisto nič ne dé.

K 3. — Čegavo naj bo sadje in kako ga v denar spraviti?

Sadje ne more nikomur družemu pripadati kakor ravno srenjam, ktere iz njega največ korist vlečejo s tem, da ga prodajo na drevji. Povsod, kjer so ceste z drevjem zasejane, kakor na Českem, Moravskem, Saksionskem itd., ravna se namreč tako-le: Izberejo se izvedenci, in ti cenijo vrednost sadja, ko je še na pol zeleno. Koj po cenitvi se razpiše po časnikih sadna dražba (licitanda) na odločen dan, in odločen kraj, da pridejo kupčevalci skupaj. Eden vzame 1000 dreves, drugi še več, tretji manj itd. Vsak pa plača koj celi znesek, in prevzame koj sam vse daljno varstvo. Srenja se nima dalje za drugo brigati kakor za to, da kupec stavljené mu pogoje tudi izpolni, na priliko, da ne sme pri obiranji vej lomiti itd. Kako da si sadje varuje, je zdaj njegova skrb; navadno pa sodnija dovoli, da si kupčevalci ob cestah male bajtice naredé ter da smejo varstvo z vso ostrostjo izpeljavati. Pogostoma se sliši na Českem in drugej, da je ta ali oni varh kakega tatú vstrelil; to se pa tudi pri nas, na primer, okoli Trsta, pred trgatvijo vécsi pripeti, kajti tudi tukaj je vinogradska straža zeló ostra in mora ostra biti.

Postava za Kranjsko deželo zastran rabe, napeljevanja in odvracanja vodá.

(Dalje.)

O vodnih združbah.

§. 32. Če ste pri podvzetji namakalnih naprav dve tretjini dotičnikov dovolili, ali če je pri podvzetji